

COSTIN FENEȘAN, *Documente medievale bănățene 1440—1653*. Editura Facla, Timișoara, 1981, 217 p. + 7 pl.

Fără îndoială că pentru cercetătorii preocupați de istoria Banatului ca și pentru iubitorii de istorie națională, apariția, în anul 1981, a volumului de documente întocmit de Costin Feneșan, cercetător la Direcția Generală a Arhivelor Statului, a constituit un eveniment deosebit.

În anul 1896 a fost editat ultimul volum de documente medievale ce se refereau exclusiv la aceste părți. Fierște că au mai fost publicate și în deceniile următoare dar ele sînt puține, risipite în studii greu de găsit, cîteodată adevărate rarități bibliofile de cele mai multe ori aparținînd unor istorici ce urmăreau lucruri străine de obiectivitatea și adevărul istoric. Prin urmare chiar și din acest punct de vedere era de așteptat editarea unui volum de documente care să respecte principiile adevărului și obiectivității. Este ceea ce a realizat Costin Feneșan prin elegantul volum pus la dispoziția specialiștilor și publicului larg de editura timișoreană „Facla”.

Sarcina care i-a revenit autorului nu a fost deloc ușoară, el avînd de înfruntat obstacole dificile, multe ținînd de specificul cercetării istorice, legate de transcrierea și traducerea documentelor dar și de altă natură cum ar fi, după propria mărturisire, marea dispersare a documentelor atît în țară cit și în străinătate. Totuși la capătul unei îndelungate străduințe a fost realizat mult așteptatul volum. El cuprinde 92 de documente: 84 publicate pentru înția oară, multe dintre ele fiind corectate în ceea ce privește transcrierea lor. După limba de redactare se grupează astfel: 37 în limba latină, 55 în limba maghiară. Desăvîrșita cunoaștere a limbii maghiare ca și a paleografiei latine, i-a permis autorului transcrierea și traducerea ireproșabilă a textelor publicate.

Documentele din volumul de față vin să întregască imaginea asupra Banatului medieval, a instituțiilor românești din acest ținut, vin să ne dezvăluie complexa viață economică, socială și culturală, vin să ne dezvăluie, de

fapt, caracterul românesc al meleagurilor.

Majoritatea documentelor sînt acte juridice: danii, hotărnicii, testamente. Cele mai multe se referă la districtul românesc al Caransebeșului, la orașul Caransebeș, dar sînt pomenite, cu diverse ocazii, și districtele Lugojului, Carașovei, Mehadiiei, Almăjului. Deosebit de importantă este — considerăm noi — menționarea cu prilejul acordării unei danii din 1440, a districtului românesc al Mehadiiei, printre martorii pomeniți fiind amintit Ladislau (Vladislav) fiul voievodului din Mehadia, ceea ce atestă o dată în plus existența unor instituții românești pînă tîrziu în veacul al XV-lea. Marea majoritate a martorilor care asistă la aceste hotărnicii aparținînd unor familii nobile de origine română. De altfel, în același an 1440, Vladislav I numește membrii familiei Mitnic „românii noștri nobili” și îi recompensează foarte probabil pentru participarea la campaniile antiotomane. Vom exemplifica doar cu cîteva nume: Bizerea, Racovița, Duma, toate din districtul Caransebeșului, Măcicaș de Tincova, Gîrleşteanu din Rudăria, Fiat din Armeniș etc. Unul din documentele publicate menționează la 1492 pe beneficiarul unei părți a prediului din districtul Caransebeșului care era Nicolae, fiul lui Gheorghe Piclizaru din Caransebeș, despre care se știa dintr-un studiu publicat de C. Feneșan că a urmat facultatea de arte liberale a cunoscutei Universități Jagellone din Cracovia.

Despre nivelul cultural al acestui ținut ca și despre caracterul românesc al nobilimii, un document din 1598 ne aduce o informație deosebit de prețioasă. Este vorba de semnătura cu caractere chirilice în limba română a lui Nicolae Gîrlișteanu, nobil din cunoscuta familie a Gîrleştenilor din Rudăria, ceea ce dovedește cunoașterea și utilizarea în scris a limbii materne. După cîte cunoaștem este prima însemnare românească cu caractere chirilice, păstrată pe un document provenind din Banat.

Volumul aduce informații prețioase și utile cercetătorilor în legătură cu familiile Ivul și Buitul, familii ce au dat cărturarii cu un renume european.

Mulți dintre secretarii cancelariilor bănațene purtau nume românești.

Deosebit de interesant este documentul care îl pomeneste pe Mihail de Ciorna, ban al Severinului care se adaugă lungului șir al românilor ce au ocupat această demnitate.

Toate acestea, la un loc, confirmă afirmația cronicarului Szamoskozy care spune, despre Caransebeș, că este: „tîrg al românilor“, ca și spusele unor călători străini pe aceste meleaguri.

În ceea ce privește aspectele sociale ale vieții medievale în Banat, volumul, aduce o serie de lămuriri și aspecte interesante. În primul rînd se remarcă caracterul exclusiv românesc al iobăgimii ca și faptul că iobagii de casă erau în număr mult mai mare ca cei obișnuiți. Demnă de menționat este și atitudinea principelui transilvănean Gheorghe Rackoczy II, care, în fața amenințării otomane, este nevoit să decreteze, la 29 februarie 1654, scutirea iobagilor din părțile Lugojului de dările și obligațiile pe care le aveau, în schimbul obligațiilor privind apărarea aceluși ținut.

Volumul lui Costin Feneșan cuprinde și un document din 18 februarie 1600 prin care se acorda blazon lui Gheorghe de Ciocănești, castelan al cetății Jdioara, împreună cu frații săi Nicolae, Ion și Petru. Acest act trebuie pus în legătură cu evenimentele petrecute la cetatea Jdioara, în acele vremuri, cînd aici au fost asediați adversarii politici ai lui Mihai. Menționăm, de altfel, că părțile Banatului și Hunedoarei au rămas fidele în vara lui 1600 primului domn al românilor. Caransebeșul avea să plătească cu sînge această fidelitate.

O altă categorie de documente cuprinde informații privind viața economică a Banatului, demnă de remarcă fiind pomenirea viilor de la Recaș, podgorie vestită pînă în zilele noastre, ceea ce ne poate da o dimensiune a tradițiilor acestei ocupații. Cu aceleași ocazii aflăm și despre îndeletniciri legate de morărit, creșterea vitelor sau comerț.

Documentele din volumul prezentat vin să aducă contribuții importante din punct de vedere al genealogiei familiilor nobile române, prețioase informații demografice și de geografie isto-

rică. Toate aceste hotărnicii, danii, introduceri în posesie sînt în măsură să contribuie într-un mod important la realizarea unei hărți istorice a Banatului medieval.

În încheiere vrem să subliniem un aspect deosebit de important cuprins în cartea lui Costin Feneșan: introducerea, semnată de autor, este în realitate prilejul folosit pentru întocmirea unui foarte dens studiu istoric asupra problemei arhivelor bănațene în evul mediu, un prilej de a ne descoperi cum și cînd documentele de aici și-au început odiseea pentru a o termina de cele mai multe ori în rafturile unor arhive sau biblioteci din afara țării noastre. Acest studiu a permis autorului evidențierea specificului istoric al acestui ținut ca și a celor mai importante aspecte cuprinse în cartea sa.

Se cuvine, în final, un cuvînt de mulțumire atît autorului cît și editurii timișorene „Facla“, care au pus la dispoziția tuturor o importantă contribuție la cunoașterea unui trecut glorios.

VALERIU LEU

Pagini de istorie revoluționară caraș-severineană. 1920—1944, volum întocmit de C. Brătescu, I. Popa, M. Poteașu, V. Zaberca, Reșița, 1981, 440 p.

Nu demult a văzut lumina tiparului un masiv și valoros volum de documente referitoare la mișcarea comunistă și muncitorească din județul Caraș-Severin între anii 1920—1944. Această apariție se înscrie ca un eveniment în peisajul editorial de specialitate, reprezentînd o excelentă sursă de informare și în același timp un instrument util de lucru pentru cercetătorul care studiază istoria contemporană a României.

Încă din primele file lucrarea *Pagini de istorie revoluționară caraș-severineană 1920—1944* abordează problemele majore ale mișcării muncitorești, scoțînd în relief aspecte deosebit de interesante ale organizării profesionale și politice a proletariatului caraș-